

FUNDACJA
BATOREGO
IM. STEFANA

forumIdei

Wielokulturowe elity i obywatelska tożsamość narodowa niepodległej Ukrainy

Adam Balcer

Jednym z największych osiągnięć 30 lat niepodległości Ukrainy jest zdecydowany postęp w budowie obywatelskiego narodu otwartego na mniejszości narodowe i imigrantów. Kluczowym przejawem tego zjawiska jest wielokulturowość elit ukraińskich. Ten proces znacznie przyspieszył po rewolucji godności i jest jedną z najważniejszych przyczyn, które spowodowały, że dzisiaj Ukraina jest znacząco lepiej niż 30 lat temu przygotowana do obrony niepodległości przed rosyjską agresją.

12 lipca prezydent Władimir Putin opublikował artykuł *O historycznej jedności Rosjan i Ukraińców*, w którym przedstawił Ukrainę jako anty-Rosję rządzoną od rewolucji godności przez radykalnych nacjonalistów, prześladujących Rosjan i mniejszości narodowe. Lęk przed ksenofobią, rzekomo rosnącą w Ukrainie w siłę, choć nie w tak ostrej formie jak w Rosji, popularny jest też w Polsce. Dowodem niebezpiecznych procesów tożsamościowych zachodzących w Ukrainie ma być znaczna poprawa stosunku Ukraińców do Ukraińskiej Powstańczej Armii i fakt, że UPA stała się jednym z ważnych motywów – choć dzisiaj w mniejszym stopniu niż kilka lat temu – polityki historycznej państwa. UPA i pamięć o niej w Polsce jest przeważnie prezentowana bez większego zniuansowania, jednak większym problemem jest ograniczona wiedza o wyraźnym postępie budowy w Ukrainie narodu obywatelskiego. Najbardziej jaskrawym przejawem tego zjawiska jest wyraźna nadreprezentacja w elitach politycznych, biznesowych i kulturalnych Ukrainy przedstawicieli różnych narodów – temat niemal nieobecny w polskiej debacie publicznej. W efekcie okazuje się, że Ukraina znacznie bardziej akceptuje różnorodność etniczną i religijną niż Rosja, którą Putin próbuje przedstawić jako wielokulturowy raj na ziemi.

Zróźnicowanie etniczne elit Ukrainy wynika z charakteru społeczeństwa ukraińskiego. Badania prowadzone w ostatnich kilkunastu latach przez krajowe i zagraniczne ośrodki socjologiczne nie pozostawiają wątpliwości, że stosunek Ukraińców do współobywateli Żydów jest znacznie lepszy, zaś do muzułmanów radykalnie lepszy niż w wielu krajach Europy Środkowej, w tym w Polsce. Na podobnej zasadzie uprzedzenia Ukraińców do Polaków są o wiele mniejsze niż Polaków do Ukraińców. Co więcej, badania socjologiczne pokazują, że agresja Rosji w 2014 roku nie wywołała poważnego wzrostu niechęci do Rosjan w Ukrainie, co nastąpiło w Rosji w stosunku do Ukraińców. Te wyniki są pochodną faktu, jaki model narodu jest preferowany przez większość Ukraińców. Kilka lat temu w badaniu Pew Research Centre ponad połowa Ukraińców zadeklarowała, że lepiej, jeśli społeczeństwo składa się z wielu narodów, religii i kultur, zaś 35% uznało, że woła jedynolitość narodową, religijną i kulturową. Dla porównania w Polsce wielokulturowy model wybrało mniej niż 35% respondentów, natomiast blisko 60% preferowało homogeniczność. Tę większą otwartość na Innych, obywatelską tożsamość i wielokulturowość należy wiązać z różnorodnością kulturową Ukrainy oraz uzyskaniem przez państwo, które trzeba było bronić przed agresją rosyjską, centralnego miejsca w ukraińskiej narracji tożsamościowej.

Od 20 lat w Ukrainie nie został przeprowadzony spis powszechny. W ostatnim ponad 77% jej mieszkańców zadeklarowało się jako Ukraińcy, natomiast 17% jako Rosjanie. Procesy tożsamościowe po rewolucji godności, aneksja przez Rosję Krymu i okupacja przez prorosyjskich separatystów części Donbasu spowodowały, że według badań socjologicznych dziś na terenach pod rzeczywistą kontrolą Kijowa Rosjanie stanowią około 10% populacji. Badania te pokazują, że sytuacja lingwistyczna jest znacznie bardziej skomplikowana. Według nich około 50% mieszkańców Ukrainy używa w domu głównie lub wyłącznie ukraińskiego, 25% deklaruje, że używa przeważnie lub wyłącznie rosyjskiego, natomiast reszta deklaruje się jako dwujęzyczna. W efekcie Ukraina jest po Rosji domem dla największej na świecie społeczności rosyjskojęzycznej. Widać to szczególnie w sferze kultury ukraińskiej w języku rosyjskim, której jednym z najważniejszych centrów twórczości w tym języku – w tym Rosjan – jest Kijów.

W ostatnim spisie ponad 5% mieszkańców kraju zadeklarowało przynależność do niedużych mniejszości narodowych. Badania opinii publicznej pokazują, że zbliżona liczba Ukraińców i Rosjan pochodzi z tych społeczności. To ich przedstawiciele – a wśród nich szczególnie Żydzi, Tatarzy krymscy, narodowości kaukaskie, Białorusini oraz Ukraińcy z takim korzeniami – odegrali szczególnie ważną rolę w trzydziestoletniej historii niepodległej Ukrainy. Co więcej, ich znaczenie w życiu kraju zdecydowanie wzrosło po rewolucji 2014 roku.

Elity polityczne na poziomie centralnym

Najważniejszą rolę spośród niedużych mniejszości w życiu politycznym niepodległej Ukrainy na poziomie centralnym pełnili i pełnią politycy pochodzenia żydowskiego. Jeszcze kilkanaście lat temu premier Julia Tymoszenko nie chciała przyznać, że jej ojciec pochodził z rodziny łotewskich Żydów. Twierdziła wówczas, że choć bardzo lubi Żydów, to jej ojciec był stuprocentowym Łotyszem. Dzisiaj dla Ukraińców nie jest niczym nadzwyczajnym fakt, że prezydentem kraju jest Wołodymyr Zełenski, który urodził się w żydowskiej rodzinie z Krzywym Rogu. W 2019 roku odniósł on bezprecedensowe zwycięstwo w wyborach prezydenckich, zdobywając blisko 75% głosów w drugiej turze. Choć od tego czasu jego popularność zdecydowanie się zmniejszyła, Zełenski pozostaje politykiem cieszącym się wyraźnie większym zaufaniem od pozostałych potencjalnych kandydatów na prezydenta.

Szlak ukraińskich Żydów do najwyższych stanowisk w kraju został przetarty przez Wołodymyra Hrojsmana, który w latach 2014–2016 był przewodniczącym Rady Najwyższej, a następnie premierem

w latach 2016–2019¹. Hrojsman jest praktykującym religijnie Żydem z Winnicy, którą rządził w latach 2006–2014, ciesząc się olbrzymim poparciem mieszkańców. Do 2019 roku był on bardzo bliskim współpracownikiem prezydenta Petra Poroszenki, głównego rywala Zełenskigo².

Polityków żydowskiego pochodzenia spotkamy także na kierowniczych stanowiskach w prorosyjskiej i eurosceptycznej opozycji. Dobrym przykładem jest Opozycyjna Platforma – Za Życie, która w 2019 roku zajęła drugie miejsce w wyborach parlamentarnych, zdobywając blisko 15% głosów. Jej współprzewodniczącym jest Wadym Rabinowycz, urodzony w Charkowie w rodzinie żydowskiej, będącej pod silnym wpływem jednej z najważniejszych wspólnot chasydzkich na świecie Chabad-Lubawicz. W czasach komunistycznych spędził kilka lat w więzieniu za przestępstwa kryminalne. Od 1997 roku jest przewodniczącym Wszzechukraińskiego Kongresu Żydów, którego zdecydowaną opozycją jest Waad (Stowarzyszenie Organizacji i Wspólnot Żydowskich). Ten ostatni zdecydowanie popiera ukraińską państwowość oraz proeuropejski kierunek kraju. Na czele Waadu stoi Josyf Zisels, w czasach ZSRR dysydent, członek ukraińskiego komitetu helsińskiego i więzień sowieckich kolonii karnych³.

Wśród polityków ukraińskich można spotkać wiele osób, których rodzice lub oni sami osiedlili się na Ukrainie w czasach radzieckich. Są oni przede wszystkim Rosjanami, a często wywodzą się z mieszanych etnicznie rodzin. Wśród nich znajdziemy przedstawicieli *homo sovieticus*, ukształtowanych przez ZSRR, którzy nigdy nie zaakceptowali kultury ukraińskiej. Najbardziej znanym politykiem z tej ostatniej grupy jest z pewnością Wiktor Janukowycz. Zasadnie przejdzie on do historii jako symbol autorytaryzmu, korupcji, eurosceptycyzmu i prorosyjskości oraz zbrodni popełnionych na kijowskim Majdanie w roku 2014. Janukowycz urodził się koło Doniecka w rodzinie białorusko-polsko-rosyjskiej. Jego ojciec – stąd nazwisko – pochodził z wioski Januki na wschodniej Białorusi. Janukowycz był premierem (2002–2005, 2006–2007), szefem wówczas najsilniejszej Partii Regionów (2003–2010) i wreszcie prezydentem (2010–2014). Jego prawą ręką był Mykoła Azarow, który zajął po nim stanowisko premiera i szefa partii. Azarow to człowiek klanu donieckiego, ale sam urodził się w Rosji w rodzinie rosyjsko-estońskiej. Na Ukrainę wyemigrował, mając ponad 35 lat. Po rewolucji godności razem ze swoim protektorem uciekł do Rosji.

Oczywiście spotkamy w najnowszej historii Ukrainy rosyjskich polityków pochodzących z Rosji, którzy odegrali pozytywną rolę i są anty-Janukowyczami, żeby przywołać sformułowanie Putina. Jednym z nich jest Jegor Sobolew, urodzony na południu Rosji w Krasnodarze, dziennikarz i jeden z liderów Euromajdanu. Po rewolucji godności został szefem społecznego komitetu lustracyjnego, a następnie dostał się do parlamentu z listy Samopomocy. W Radzie Najwyższej został szefem parlamentarnej komisji ds. walki z korupcją i był współautorem kluczowej ustawy o sędziach antykorupcyjnym. W budowę państwa prawa w Ukrainie zaangażowała się także Rosjanka Ludmyła Denisowa, urodzona w Archan-gielsku niedaleko koła podbiegunowego. Była ministrem polityki społecznej w rządzie Julii Tymoszenko (2007–2010), a następnie po rewolucji godności w gabinecie Arsenija Jaceniuka⁴, z którego partii dostała się do parlamentu w 2014 roku. Od 2018 Denisowa pełni funkcję rzecznika praw obywatelskich.

1 W latach 1993–1994 przez dziewięć miesięcy p.o. premiera był Juchym Zwiahilski, działacz żydowskiej mniejszości i członek starego klanu donieckiego. W latach 1992–1993 był merem Doniecka.

2 W wyborach parlamentarnych w 2019 roku Hrojsman wystartował na czele własnej partii. Nie udało jej się jednak przekroczyć progu wyborczego. Dzisiaj sondaże wskazują, że w najbliższych wyborach jego formacja może wejść do parlamentu.

3 Zisels był wiceprzewodniczącym Światowego Kongresu Żydowskiego, a obecnie jest wiceprzewodniczącym Kongresu Narodowych Wspólnot Ukrainy.

4 Jaceniuk pochodzi z Bukowiny, historycznej krainy podzielonej między Ukrainę i Rumunię. Jeden z jego dziadków był Rumunem, więc byłby premier Ukrainy mówi po rumuńsku.

Wśród polityków ukraińskich urodzonych w Rosji z pewnością najbardziej barwną postacią jest jednak Jurij Jechanurów, który urodził się w Jakucji w rodzinie Polki z Ukrainy, córki zesłańca, i Buriata. Do Kijowa przeprowadził się jako nastolatek. Zrobił spektakularną karierę po pomarańczowej rewolucji. Pełnił funkcję premiera (2005–2006) i ministra obrony narodowej (2007–2009), ostatecznie został pierwszym zastępcą szefa administracji prezydenckiej Wiktora Juszczenki.

Ukraińcy wywodzący się z mniejszości i przedstawiciele tych społeczności włączyli się także na dużą skalę w budowę ukraińskiego parlamentaryzmu. Weteranem ukraińskiego parlamentaryzmu jest Mustafa Dżemilew, legendarny lider krymskich Tatarów⁵, uznawany w Ukrainie za jeden z najważniejszych autorytetów moralnych. Dżemilew spędził w sowieckich więzieniach łącznie 15 lat. Niebezzasadnie wymienia się go regularnie jako potencjalnego laureata pokojowej Nagrody Nobla. Dżemilew jest autorem lub współautorem kilkudziesięciu ustaw. W latach 2014–2019 był pełnomocnikiem (ranga ministra) ds. narodu krymskotatarskiego przy ówczesnym prezydencie Poroszenko. W wyborach w 2019 roku w pierwszej dziesiątce na liście Europejskiej Solidarności, partii Poroszenki, znalazło się dwóch krymskich Tatarów, w tym Dżemilew. Dziś liderem klubu parlamentarnego Sługa Narodu prezydenta Zełenskiego jest Gruzin Dawid Arachamia, który trafił do Ukrainy jako uchodźca z Abchazji i stał się jednym z najważniejszych polityków w kraju.

Przedstawiciele mniejszości spotkamy także na czołowych stanowiskach w ukraińskiej dyplomacji. Pierwszą wiceminister spraw zagranicznych od maja 2020 roku jest krymska Tatarka Emine Dżeparowa, która wcześniej zajmowała takie stanowisko w ministerstwie informacji i była odpowiedzialna za politykę informacyjną skierowaną za granicę⁶. W ramach MSZ w 2017 roku powstał Instytut Ukraiński, który promuje kulturę ukraińską w świecie. Jego wiceszefem jest Alim Alijew, krymskotatarski dziennikarz i publicysta.

Inkluzyjność ukraińskiej elity politycznej najlepiej pokazała sytuacja po rewolucji godności, kiedy nowe władze zaprosiły ekspertów i polityków zagranicznych, przyznając im obywatelstwo ukraińskie oraz mianując na kluczowe stanowiska, aby pomogli zreformować kraj. Niektórzy z nich pozostali w Ukrainie, zakładając rodziny. Wśród „nowych” Ukraińców najważniejszą postacią jest Micheil Saakaszwili, były prezydent Gruzji, który w 2015 roku został doradcą prezydenta Poroszenki i głową obwodu odeskiego. Po półtora roku Saakaszwili ze względu na konflikt z prezydentem zrezygnował z obu stanowisk. Poroszenko pozbawił go także obywatelstwa ukraińskiego. Saakaszwili odzyskał je, gdy prezydentem został Zełenski, który w maju 2020 roku mianował go szefem Narodowej Rady Reform, instytucji doradczej przy urzędzie prezydenckim. Z Gruzji pochodzą także Aleksander Kwitaszwili, minister zdrowia Ukrainy w latach 2014–2016, który wcześniej kierował tym resortem w rządzie gruzińskim, oraz Chatia Dekanoidze, była gruzińska minister edukacji, która w latach 2015–2016 kierowała ukraińską policją. Kolejnym ważnym reformatorem post-Majdanowej Ukrainy został litewski ekonomista Ajwaras Abromawiczus, minister gospodarki Ukrainy w latach 2014–2016, zaś w latach 2019–2020 dyrektor największego przedsiębiorstwa sektora zbrojeniowego.

Piętą achillesową niepodległej Ukrainy od 30 lat pozostaje korupcja. Choć jej poziom według Transparency International zmniejszył się po rewolucji godności, niestety Ukraina jest wciąż uznawana za jeden z najbardziej skorumpowanych krajów w Europie. W budowę państwa prawa zaangażowali się także przedstawiciele mniejszości i urzędnicy nieukraińskiego pochodzenia. Spotkamy ich niestety także po drugiej stronie barykady, wśród bohaterów afer korupcyjnych. Najważniejszą instytucją powołaną do

5 W latach 1991–2013 Dżemilew był liderem Medżlisu – parlamentu krymskich Tatarów.

6 W roku 2019 Dżeparowa startowała bezskutecznie do parlamentu z trzeciego miejsca na liście partii Hrojsmana.

walki z korupcją po rewolucji godności jest Narodowe Biuro Antykorupcyjne Ukrainy (NABU). Jej dyrektor został wyłoniony w 2015 roku przez komisję konkursową składającą się z dziewięciu osób uznanych za autorytety społeczne i wybranych przez prezydenta, rząd oraz parlament. Szefem komisji został Refat Czubarow⁷, przewodniczący krymskotatarskiego Medżlisu. W komisji zasiadł także wspomniany już Josyf Zisels, jeden z liderów społeczności żydowskiej w Ukrainie.

Po rewolucji godności spektakularną karierę w prokuraturze zrobił Azer Hjunduz Mamedow. W latach 2016–2019 był prokuratorem Krymu odpowiedzialnym za śledztwa dotyczące masowego łamania praw człowieka przez Rosję na okupowanym półwyspie. Natomiast w latach 2019–2021 był zastępcą prokuratora generalnego. Podlegał mu departament ds. zbrodni i przestępstw popełnionych przez siły separatystyczne i rosyjskie. Został także kierownikiem wspólnej międzynarodowej grupy śledczej ds. pasażerskiego samolotu linii Malaysia Airlines zestrzelonego w 2014 roku przez separatystów (lot MH17). Jednak w lipcu 2021 roku Mamedow podał się do dymisji, deklarując, że w prokuraturze napotyka na zbyt poważny opór dla bardziej zdecydowanego prowadzenia śledztw.

Przeciwieństwem Mamedowa jest Roman Nasirow, który w latach 2015–2017 był szefem powołanej po rewolucji Państwowej Służby Fiskalnej (DFS). Ma ona szerokie kompetencje w kwestii kontroli podatkowych i celnych, a w efekcie posiada kluczowe znaczenie dla niejawnego zarządzania przepływami finansowymi. Nasirow, pochodzący z rodziny azersko-żydowskiej, był zaufanym człowiekiem prezydenta Poroszenki. W marcu 2017 roku został aresztowany przez NABU pod zarzutem nadużycia władzy. Była to pierwsza tego typu akcja wobec urzędnika tak wysokiego szczebla. Jednak Nasirow do dzisiaj nie został skazany i stał się symbolem słabości państwa prawa w Ukrainie.

Elity samorządowe

Badania opinii publicznej pokazują, że Ukraińcy mają zdecydowanie lepszą opinię na temat samorządowców niż polityków instytucji centralnych. Natomiast przedstawiciele mniejszości i politycy nieukraińskiego pochodzenia uzyskali przez 30 lat niepodległości mocną reprezentację także w polityce samorządowej. W 1990 roku, jeszcze przed uzyskaniem niepodległości, pierwszym demokratycznym burmistrzem Doniecka został Azer Ołeksandr Mahmudow. W sierpniu następnego roku, jako przeciwnik puczu Giennadija Janajewa i zwolennik niepodległości Ukrainy, został odwołany przez radę miejską, jednak przez kilka miesięcy nie pogodził się z tą decyzją, zaskarżył ją w sądzie i formalnie był też pierwszym burmistrzem miasta w niepodległej Ukrainie.

W 1994 roku na jedną kadencję merem Odessy, trzeciego największego miasta w kraju, został Eduard Hurwic, pochodzący z żydowskiej rodziny z Podola. Kilka lat później Hurwic związał się partią przyszłego prezydenta Wiktora Juszczenki i ponownie wygrał wybory na mera miasta w 2005 roku. W roku 2010 Hurwic przegrał wybory z Rosjaninem Ołeksijem Kostusiewem, kandydatem Partii Regionów, pochodzącym z rosyjskiego Sachalinu⁸.

W 2006 roku Partia Regionów zdobyła także władzę w Charkowie, drugim największym mieście kraju. Burmistrzem został Mychajło Dobkin, lokalny polityk pochodzenia żydowskiego, który pokonał ówczesnego mera Wołodymyra Szumilkina, Mordwina z Rosji. W tym samym czasie Wiktor Anuszkewiczus

⁷ Czubarow był w latach 1998–2019 deputowanym w Radzie Najwyższej. W 2019 roku startował z trzeciego miejsca listy partii Siła i Honor, która nie przekroczyła progu 5%. Dziś jej poparcie jest znacząco większe. Żona Czubarowa jest Łotyszką.

⁸ Rosjanie byli burmistrzami Ługańska z krótką przerwą od 1998 do 2006 roku. W latach 1994–1998 burmistrzem Mikołajewa, dziewiątego największego miasta Ukrainy, był Rosjanin Aleksandr Berdnikow.

wygrał wybory na burmistrza Iwano-Frankiwka, drugiego największego miasta Galicji Wschodniej, gdzie rządził do 2015 roku. Anuszkewicz urodził się w rosyjskiej Workucie za kołem podbiegunowym, dokąd trafił jego ojciec, Litwin zesłany do łagru.

Niektórzy z samorządowców wywodzących się z mniejszości stali się bohaterami swoich małych ojczyzn. W lipcu 2014 roku Ukrainą wstrząsnęło zabójstwo przez nieznaną sprawców Azera Ołeha Babajewa, mera Krzemeńczuka, ponad dwustutysięcznego miasta położonego nad Dnieprem niedaleko Połtawy. Przed objęciem funkcji mera był on posłem partii Batkiwszczyna Julii Tymoszenko. Babajew został także prezesem klubu piłkarskiego „Worskła” Połtawa, ligowego średniaka, który dzięki niemu osiągnął największe sukcesy w historii. Na pogrzeb bardzo popularnego mera przyszła jedna czwarta mieszkańców miasta, skandując: „Dziękujemy!”. Imieniem Babajewa nazwano centralny skwer miasta, gdzie stanął jego pomnik. Co roku 26 lipca w rocznicę jego śmierci tysiące mieszkańców Krzemeńczuka spotykają się tam, aby uczcić jego pamięć.

Agresja rosyjska w 2014 roku była kluczowym testem dla ukraińskiego samorządu. Kreml próbował bowiem zdestabilizować kraj na poziomie regionalnym, wywołując ruchy separatystyczne na przeważnie rosyjskojęzycznym południu i wschodzie kraju. Udało się to przy olbrzymim nakładzie sił jedynie na Krymie i częściowo w Donbasie. Kolejny miał być Charków. Miastem rządził wówczas niezwykle popularny, pochodzący z rodziny charkowskich Żydów, Hennadij Kernes, wspierany przez Partię Regionów. Jednak w 2014 roku Kernes po pewnych wahaniach zdystansował się od Janukowycza. Miało to kluczowy wpływ na fiasko prób wywołania przez Rosję separatystycznego powstania w Charkowie. W następnych latach zbliżył się do najpotężniejszego ukraińskiego oligarchy Rinata Achmetowa (o którym będzie mowa dalej) i nie dołączył do prorosyjskiej Opozycyjnej Platformy. W październiku 2020 roku w wyborach na burmistrza miasta Kernes odniósł spektakularne zwycięstwo, już w pierwszej turze zdobywając 60%, jednak dwa miesiące później zmarł.

Równie ważną rolę odegrał podczas wojny Juri Hotlubej, Grek, który w latach 1998–2015 był burmistrzem Mariupola – kluczowego portu nad Morzem Azowskim. Stał się on symbolem udanego oporu przeciw rosyjskiej agresji. Hotlubej, choć związany z Partią Regionów, w 2014 roku opowiedział się po stronie Kijowa i walnie przyczynił do udanej obrony miasta.

Innym miastem południa Ukrainy, gdzie mer nie-Ukrainiec, choć należący do Partii Regionów, pozostał lojalny wobec Ukrainy i nie poparł prorosyjskich środowisk, było Zaporże, szóste największe miasto kraju. Jego burmistrzem był wówczas Koreańczyk Ołeksandr Sin⁹.

Elity biznesowe

Specyficzną cechą systemu politycznego i ekonomicznego Ukrainy są potężni oligarchowie. Z jednej strony ta sytuacja sprzyja pluralizmowi sceny politycznej, utrudniając dominację jednego ośrodka władzy; z drugiej – długoterminowo ich wpływ na polityków stanowi podstawową przeszkodę na drodze do ugruntowania się w Ukrainie demokracji liberalnej opartej na rządach prawa. Najbogatszym Ukraińcem jest Rinat Achmetow, Tatar kazański urodzony w Doniecku. Jego rodzina imigrantów to dobry przykład fenomenu społecznego Donbasu, którego kopalnie, huty i fabryki przyciągnęły przez kilkanaście dekad setki tysięcy ludzi z różnych zakątków carskiej Rosji i ZSRR. Według czasopisma „Forbes” jego majątek, w tym wartość aktywów, wynosi ponad 7,5 miliarda USD (niemal 5% PKB Ukrainy).

9 Sin startował w wyborach na mera jako polityk partii Batkiwszczyna i dopiero później dołączył do Partii Regionów.

Z tego powodu w rankingach ukraińskich czasopism jest uznawany za drugiego najbardziej wpływowego człowieka w Ukrainie.

Kariera biznesowa Achmetowa to materiał na ukraińską wersję filmu *Dawno temu w Ameryce*. Achmetow w młodości pracował w rzeźni, gdzie związał się z innym Tatarem kazańskim Achatem Braginem, szefem mafii donieckiej i prezesem klubu „Szachtar” Donieck. W roku 1995 Bragin zginął w zamachu bombowym na stadionie „Szachtara”. Achmetow zajął jego miejsce, w tym jako prezes klubu. Bragin ufundował pierwszy mecz w Doniecku, który został nazwany jego imieniem. Achmetow zaś dobudował drugi minaret przy świątyni imienia swojego byłego protektora. Jednak ważniejsza była zainicjowana przez niego budowa nowoczesnego stadionu „Szachtara” w Doniecku. Dzięki niemu „Szachtar” stał się najbardziej utytułowanym klubem niepodległej Ukrainy, zdobywając Puchar UEFA (dzisiaj Liga Europy) w 2009 roku i dwukrotnie dochodząc do półfinału tych rozgrywek (2015–2016 i 2019–2020).

Głównym rywalem „Szachtara” jest od dekad „Dynamo” Kijów – klub, który rozślał ukraiński futbol, dochodząc do półfinału Ligi Mistrzów w 1998 i Ligi Europy w 2009 roku. Twórcy jego potęgi to żydowscy biznesmeni Hryhorij i Ihor Surkisowie. Hryhorij skutecznie lobbował także na rzecz przyznania Polsce i Ukrainie organizacji Euro 2012. W odróżnieniu od Achmetowa, po rewolucji godności związał się z prorosyjską Opozycyjną Platformą, z której listy dostał się w 2019 roku do Rady Najwyższej.

Natomiast Achmetow przeszedł ewolucję na pozycje umiarkowanie proukraińskie, np. nie poparł Platformy i bezskutecznie próbował stworzyć konkurencyjne wobec niej ugrupowanie. W 2014 roku dążył do uzyskania od Kijowa uznania Donbasu za swoją „wyłączną strefę wpływów”, *de facto* niezależną od stolicy¹⁰, w zamian za zapewnienie kontroli nad separatystami. Chciał nimi szantażować rząd ukraiński i lawirować między nim i Kremlem. Jego grę wykorzystwała Moskwa do rozszerzenia rebelii w Doniecku, rozegrała go i wyrzuciła z terenów zajętych przez separatystów. Dziś w trakcie pandemii Achmetow szybko odzyskuje zaufanie społeczne, przekazując duże środki na pomoc charytatywną na walkę z COVID-19.

Jednoznacznie poparcie rewolucji godności udzielił natomiast inny potężny ukraińsko-żydowski oligarcha Ihor Kołomojski z Dnipra¹¹. Od 2018 roku Kołomojski stoi na czele Zjednoczonej Żydowskiej Wspólnoty Ukrainy. W 2014 roku sfinansował powstanie batalionów ochotniczych, które odegrały istotną rolę na początku konfliktu z Rosją, gdy postrewolucyjna Ukraina nie była przygotowana do wojny¹². Dlatego w rosyjskiej propagandzie nazwano go żydobanderowcem. W 2019 roku Kołomojski przyczynił się walnie – poprzez wsparcie w należących do niego mediach – do zwycięstwa Wołodymyra Zełenskiego, gwiazdy jego stacji telewizyjnej. Jednak stopniowo relacje między nimi zaczęły się psuć, gdyż Zełenski nie zamierzał pogodzić się z rolą figuranta. Kołomojski, sprzeciwiając się budowie państwa prawa i ograniczeniu swoich wpływów, zaczął przesuwac się na pozycje prorosyjskie. W marcu 2021 roku Stany Zjednoczone nałożyły na niego sankcje, oskarżając go o korupcję i „podważanie demokratycznych procesów i instytucji na Ukrainie”.

W porównaniu z Kołomojskim i Achmetowem, znacznie mniej zaangażowany politycznie jest dzisiaj Wiktor Pinczuk, drugi najbogatszy Ukraińiec (2,5 mld USD). Pinczuk jest Żydem, który w roku 2014

10 W latach 2006–2012 Achmetow był deputowanym Partii Regionów w Radzie Najwyższej.

11 Kołomojski jest właścicielem klubu FK Dnipro, który w sezonie 2014–2015 dotarł do finału Ligi Europy.

12 Według listy „Forbesa” Kołomojski jest obecnie czwartym najbogatszym człowiekiem w Ukrainie, z majątkiem dochodzącym do 2 miliardów USD.

otrzymał nagrodę metropolity Andreja Szeptyckiego za wsparcie rozwoju relacji ukraińsko-żydowskich. Pinczuk jest zięciem drugiego prezydenta Ukrainy Leonida Kuczmy¹³.

Biznesmeni nieukraińskiego pochodzenia znajdują się także na bardziej odległych miejscach na liście najbogatszych Ukraińców. Jednym z najważniejszych inwestorów na ukraińskim rynku nieruchomości jest Wahif Alijew (22. miejsce na liście „Forbesa”, majątek wart blisko pół miliarda USD), Azer urodzony w Turkmenistanie. Jest on właścicielem największej galerii handlowej w Ukrainie, natomiast niedawno zasłynął wprowadzeniem na rynek ukraiński firmy IKEA.

Elity dziennikarskie

Ukraińska demokracja, choć boryka się z poważnymi defektami, nie przetrwałaby bez pryncypialnych dziennikarzy walczących o wolność słowa. To oni przeciwstawiają się autorytarnym zapędom władzy czy rosyjskiej propagandzie, czasami nawet za cenę własnego życia. Wśród nich znajdziemy licznych wybitnych dziennikarzy wywodzących się z mniejszości narodowych albo spoza Ukrainy. 16 kwietnia 2000 roku, w dniu referendum konstytucyjnego, które miało doprowadzić do wprowadzenia w Ukrainie przez prezydenta Kuczmę systemu półautorytarnego, powstało internetowe czasopismo „Ukraińska Prawda”, które w kolejnych 20 latach stało się symbolem najlepszego niezależnego dziennikarstwa, patrzącego władzy na ręce. Założyli go Ołena Prytuła, dziennikarka pochodząca z Rosji, oraz Heorhij Gongadze, urodzony i wychowany w Tbilisi w rodzinie gruzińsko-ukraińskiej. Kilka miesięcy później Gongadze został zamordowany, prawdopodobnie na zlecenie administracji prezydenckiej, co wstrząsnęło systemem politycznym, prowadząc w 2004 roku do rozpoczęcia pomarańczowej rewolucji.

W 2016 roku został zamordowany Paweł Szaramiet, inny wybitny dziennikarz „Ukraińskiej Prawdy”. Szaramiet był białoruskim dziennikarzem, od 2012 roku mieszkającym w Ukrainie. Od 2014 roku redaktorem naczelnym czasopisma jest krymska Tatarka Sevgil Musayeva. Jednym z najsłynniejszych dziennikarzy śledczym „Ukraińskiej Prawdy” był Mustafa Najem, uchodźca z Afganistanu. To jego post na Facebooku opublikowany w listopadzie 2013 roku rozpoczął Euromajdan. Najem został jednym z jego liderów. Po rewolucji godności został deputowanym z listy partii Poroszenki. Od niedawna jest wiceministrem infrastruktury¹⁴. „Ukraińska Prawda” wydaje także dodatek historyczny, który przyczynił się w dużym stopniu do tego, że Ukraińcy zaczęli patrzeć inaczej na własną przeszłość. Jego redaktorem naczelnym jest Gruzin Wachtang Kipiani, który prowadzi również w telewizji programy popularyzujące historię.

Dla wprowadzenia wysokich standardów dziennikarskich, a z drugiej strony poszerzenia wiedzy o Ukrainie na świecie bardzo istotne było pojawienie się w Ukrainie czasopism poświęconych tematyce ukraińskiej publikowanych w języku angielskim. Najważniejszym i najstarszym jest „Kyiv Post”, założony w 1995 roku. W roku 2009 kupił go Mohammad Zachur, ukraiński biznesmen pochodzący z Pakistanu. Jego żona Kamalija jest znaną ukraińską piosenkarką. W 2011 roku Zachur ustanowił najważniejszą nagrodę muzyczną w Ukrainie (YUNA). W 2018 roku „Kyiv Post” kupił Adnan Kiwan, biznesmen pochodzący z Syrii i najbogatszy obywatel Odessy. Zarówno Zachur, jak i Kiwan są przykładem osób, które przyjechały do Ukrainy na studia i stała się ona dla nich ich pierwszą ojczyzną. Takich nowych Ukraińców może być coraz więcej, gdyż liczba zagranicznych studentów na ukraińskich uczelniach wzrosła niemal czterokrotnie pomiędzy 2000 i 2020 rokiem do blisko 80 tysięcy, co daje Ukrainie jedno

¹³ Ludmiła, wpływowa żona Kuczmy, jest Rosjanką pochodzącą z Republiki Udmurcji.

¹⁴ Żoną Mustafy Najema jest ukraińska Żydówka. Natomiast jego brat Masi jest cenionym adwokatem, który w latach 2015–2016 walczył w Donbasie.

z najwyższych miejsc w liczbach bezwzględnych w Europie. Zdecydowana większość z nich pochodzi z krajów muzułmańskich i Indii.

Uczestnicy wojny i Majdanu

Przełomowymi wydarzeniami w procesie budowy ukraińskiej obywatelskiej i politycznej tożsamości narodowej był Euromajdan, a następnie wojna z agresją rosyjską i separatystami. Wszystkie te wydarzenia spowodowały masową mobilizację społeczną w obronie niepodległości i integralności terytorialnej, czyniąc z państwa centralną wartość. W protesty, a następnie w walkę na froncie włączyli się ochotnicy z zagranicy oraz przedstawiciele różnych narodów mieszkających w Ukrainie, tworzący nie rzadko własne oddziały. Przedstawicielem mniejszości narodowej zaangażowanym w obronę Ukrainy i zajmującym najwyższą funkcję państwową, był Ormianin Arsen Awakow, który pełnił funkcję ministra spraw wewnętrznych w latach 2014–2021¹⁵. Stał się on jednym z najpotężniejszych polityków, ale jednocześnie jednym z najbardziej niepopularnych, bowiem organizacje pozarządowe i niezależne media często krytykowały go za korupcję i nieprzeprowadzenie gruntownej reformy sektora bezpieczeństwa.

W trakcie Euromajdanu zginęło m.in. dwóch Gruzinów, dwóch Ormian, dwóch Białorusinów oraz Polak, wchodząc w ten sposób w szereg „Niebiańskiej Sotni”, bohaterów poległych na Majdanie¹⁶. Upamiętnia się ich ulicami, pomnikami i tablicami. Władze ukraińskie odznaczyły cztery osoby Orderem „Bohaterów Niebiańskiej Sotni”. Trzech z nich nie było Ukraińcami. Co ważniejsze, dwóch z nich – Białorusin i Ormianin – było pierwszymi ofiarami Majdanu, zabitymi 22 stycznia 2014 roku, w rocznicę ogłoszenia niepodległości przez Ukrainę w 1918 roku i jej zjednoczenia z Galicją Wschodnią w roku 1919.

W Euromajdan była zaangażowana także Amina Okujewa, która była lekarką ósmej sotni, złożonej z weteranów wojny w Afganistanie. Urodziła się w Odessie w rodzinie czeczeńsko-polskiej. Brała udział w drugiej wojnie w Czeczenii, przechodząc wówczas na islam. Po powrocie do Ukrainy przedstawiała się jako Czeczenko-Ukrajka. Po Euromajdanie brała udział jako lekarka w wojnie z rosyjską agresją. Jej partner, Czeczeniec, Adam Osmajew, był dowódcą jednego z dwóch ochotniczych batalionów czeczeńskich. W czerwcu 2017 roku ocaliła go, gdy próbowano dokonać na niego zamachu. Kilka miesięcy później sama została zamordowana koło Kijowa, prawdopodobnie przez Czeczeńców podlegających prezydentowi Czeczenii Ramzanowi Kadyrowowi. Walcząca z chustą moro na głowie Okujewa stała się jedną z ikon wojny. Osmajew na czele batalionu czeczeńskiego zastąpił generała brygady Isę Munajewa, który poległ w lutym 2015 roku w najważniejszej bitwie tej wojny o Debalcewe¹⁷. Dziś Munajew i Okujewa są upamiętniani tablicami i ulicami w Ukrainie.

Oprócz batalionów czeczeńskich po stronie ukraińskiej walczyły także m.in. jednostki białoruskie, gruzińskie¹⁸ i żydowskie. W 2016 roku w Kijowie na ulicy Białoruskiej odsłonięto pomnik poświęcony Białorusinom poległym na Euromajdanie i na froncie. Najbardziej niesamowitą jednostką etniczną walczącą w Donbasie jest pluton żydowski w szeregach Ukraińskiej Armii Dobrowolnej, nacjonalistycznej ochotniczej formacji zbrojnej, która rozwinęła się z „Prawego Sektora”. Na linii frontu pluton zaadaptował jeden z budynków na połowę synagogę. Rzecznikiem „Prawego Sektora” był w 2014 roku ukraiński Żyd

15 Jego syn walczył jako ochotnik podczas wojny w jednym z batalionów sił specjalnych.

16 Na Majdanie stracił życie Jakiw Zajko, Białorusin spod Nowogródka, dziennikarz, pisarz i były poseł Rady Najwyższej. W Żyto-
mierzu, w którym mieszkał, upamiętniono go tablicą i ulicą.

17 Podczas drugiej wojny w Czeczenii Munajew był komendantem Groznego (1999–2000).

18 Doradcą premiera Ukrainy i ministra obrony ds. reformy armii był gruziński płk. Arczil Cyncadze, którego ukraińska żona Iwanna Kłympusz-Cyncadze była wicepremierką ds. integracji z UE i NATO (2016–2019), a dzisiaj kieruje komisją odpowiedzialną za te kwestie w Radzie Najwyższej.

Borysław Bereza¹⁹. W innym nacjonalistycznym batalionie „Azow” przez pewien czas służyli członkowie żydowskiego oddziału z Euromajdanu, na czele z rabinem Natanem Chazinem, absolwentem jesziwy w Izraelu. Chazin był współtwórcą projektu „Rozpoznanie lotnicze”, który stał się pierwszą jednostką dronów walczących na froncie w Donbasie.

W szeregach nacjonalistycznych batalionów walczyli też przedstawiciele innych mniejszości i ochotnicy z zagranicy. Ten fakt nie powinien zaskakiwać, ponieważ ukraińscy nacjonałiści odwołali się do dziedzictwa UPA, a tam w trakcie II wojny walczyli liczni ochotnicy z różnych narodów ZSRR, zorganizowani przez nią politycznie w Konferencji zniewolonych narodów Wschodniej Europy i Azji.

Elity kulturalne

30 lat niepodległości Ukrainy to – pomimo bardzo poważnych problemów ekonomicznych – bezprecedensowy rozwój jej kultury przy wielkim udziale twórców z mniejszości narodowych i pochodzenia imigracyjnego. Jednym z najważniejszych zjawisk artystycznych w niepodległej Ukrainie jest kijowski eksperymentalny teatr „DAKH” („Dach”), który założył w roku 1994 rosyjski reżyser Władysław Troicki, który urodził się w Buriacji na Syberii i jako nastolatek przeniósł się z rodziną do Kijowa. Wokół teatru powstały grupy muzyczne „Dachabracha” (głównie żeńska) i „Dakh Daughters” (wyłącznie żeńska). Ta pierwsza określa swoją muzykę jako „etno-chaos”, łącząc elementy ludowej muzyki Ukrainy z arabską, turecką, afrykańską, indyjską i japońską. „Dachabracha” śpiewa m.in. po ukraińsku, rosyjsku i krymskotatarsku. „Dakh Daughters” podczas koncertów granych po rosyjsku i ukraińsku łączy elementy kabaretu, punk-rocka i rapu z muzyką ludową Ukrainy. Grupa zasłynęła z występów na żywo na Euromajdanie. W roku 2020 Troicki i „Dachabracha” otrzymali najwyższe ukraińskie nagrody artystyczne im. Tarasa Szewczenki.

Kijów stał się także domem dla jednego z najwybitniejszych żyjących powieściopisarzy rosyjskich Andrija Kurkowa, autora kilkudziesięciu książek i scenariuszy filmowych, w tym powieści *Kryptonim Pingwin*, przetłumaczonej na kilkadziesiąt języków. Pochodzący spod Petersburga Kurkow od kilku lat pisze także po ukraińsku. Jego poparcie dla pomarańczowej rewolucji spowodowało, że przestano go publikować i promować w Rosji. W 2018 roku został prezesem ukraińskiego PEN Clubu. Kurkow postrzega język rosyjski jako integralny i ważny element kultury ukraińskiej i podkreśla specyfikę jego ukraińskiej wersji, różniącej się od tej używanej w Rosji. W jego opinii władza powinna bardziej wspierać język rosyjski w Ukrainie.

Wiceprezeską PEN Clubu jest Ola Hnatiuk, wybitna polsko-ukraińska badaczka kultury ukraińskiej, autorka nagradzanej pracy *Odwaga i strach*, wydanej po polsku, ukraińsku i angielsku. Opowiada ona o Lwowie w pierwszej połowie XX wieku i o przenikaniu się w tym okresie elementów polskich, żydowskich, ukraińskich, niemieckich i rosyjskich.

Jednym z członków zarządu PEN Clubu jest Alim Alijew, krymskotatarski dziennikarz. Członkiem organizacji był także zmarły w 2020 roku Mojsej Fiszbejn, jeden z najważniejszych ukraińskojęzycznych poetów niepodległej Ukrainy, laureat najważniejszej ukraińskiej nagrody poetyckiej im. Wasyla Stusa. Fiszbejn urodził się w żydowskiej rodzinie w Czerniowcach, został w 1979 roku zmuszony do emigracji do Izraela i powrócił do Ukrainy w 2003 roku.

¹⁹ W 2014 roku Bereza został deputowanym Rady Najwyższej, natomiast rok później kandydował na burmistrza Kijowa. Przegrał w drugiej turze z bardzo popularnym burmistrzem Witalijem Kłyčko, lecz uzyskał blisko 1/3 głosów.

Rzeczywiście po Euromajdanie szczególne wsparcie państwa uzyskał język ukraiński, który wcześniej pod rządami Partii Regionów był traktowany po macoszemu, choć jest jedynym językiem urzędowym na poziomie centralnym. Większy wpływ zyskała nowa wizja kultury i tożsamości ukraińskiej, promowana przez postrewolucyjne władze. Odrzuciły one nostalgię za ZSRR i tendencje do ścisłego łączenia ukraińskości z rosyjskością, natomiast równocześnie położyły nacisk na wielokulturowe dziedzictwo i współczesność Ukrainy. Kluczowe znaczenie miało zdecydowane zwiększenie środków na kulturę oraz stworzenie nowych instytucji. W 2017 roku stworzono Ukraiński Fundusz Kultury podlegający Ministerstwu Kultury. Jednym z najważniejszych projektów finansowanych przez tę instytucję jest *Ukrainer*. W jego ramach powstała strona internetowa gromadząca setki artykułów, filmów, zdjęć, grafik i nagrań muzycznych, przedstawiających w atrakcyjnej i nowoczesnej formie mniejszości narodowe i imigrantów zamieszkujących Ukrainę i równocześnie jej zróżnicowanie regionalne. Projekt zasadnie zakłada, że zwiększenie wiedzy na temat wielokulturowości i regionalizmów sprzyja akceptacji różnorodności Ukrainy przez jej mieszkańców.

Po Majdanie najbardziej spektakularny postęp odnotować można w kinematografii ukraińskiej. W 2017 roku powstała Ukraińska Akademia Filmowa finansująca filmy oraz przyznająca nowo ustanowioną nagrodę „Złoty Dziga”, nazwaną tak na cześć Dzigi Wiertowa, urodzonego w Białymstoku w rodzinie żydowskiej, który był jednym z najwybitniejszych dokumentalistów w dziejach kina. Dziga tworzył w Kijowie.

Dzisiaj najbardziej uznanym reżyserem ukraińskim jest tworzący po rosyjsku Serhij Łoznycia, Białorusin, który przeniósł się do Kijowa jako nastolatek. Podczas Euromajdanu Łoznycia nakręcił dokumentalny film *Majdan*, najważniejsze artystyczne świadectwo tych przełomowych wydarzeń. Jego filmy były nagradzane na Festiwalach w Cannes, np. film *Donbas* pokazujący konflikt na wschodzie Ukrainy.

W Ukrainie w ostatnich latach najbardziej nagradzanym reżyserem był krymski Tatar Achtem Sejtablajew. Początkowo w swoich filmach pełnometrażowych zajmował się tematyką krymskotatarską, np. deportacją z 1944 roku. Natomiast w 2017 roku nakręcił film *Cyborgi*, poświęcony legendarnej obronie lotniska w Doniecku w latach 2014–2015. Film dostał liczne nagrody w Ukrainie. Sejtablajew wyreżyserował także miniserial *Ochotnik* o weteranach wojennych. Natomiast w 2019 roku był współreżyserem ukraińsko-amerykańskiej superprodukcji *Zachar Berkut*, ekranizacji jednej z najważniejszych ukraińskich powieści historycznych autorstwa Iwana Franki. Film opowiada o walce Rusów z najazdem mongolsko-tatarskim. Na festiwalu w Berlinie w 2020 roku tłumy widzów przybyły na premierę filmu *Numery*, który był wspólnym dziełem Sejtablajewa oraz Ołeha Sencowa, Rosjanina i reżysera z Krymu, w latach 2014–2019 więzionego w rosyjskim łagrze i laureata Nagrody Sacharowa (2018). Film powstał, gdy Sencow był w obozie. Jego postać stała się symbolem oporu przeciw rosyjskiej agresji i dyktaturze Putina, ale także obywatelskiej tożsamości ukraińskiej.

Sejtablajew występuje też regularnie jako aktor. Do historii ukraińskiej kinematografii przejdzie jego rola Wasyla Stusa, największego poety ukraińskiego XX wieku i ofiary sowieckich represji. W 2019 roku Sejtablajew zagrał w filmie *Do domu*, który był debiutem młodego krymskotatarskiego reżysera Nari mana Alijewa. Film miał premierę w Cannes, otrzymał nagrody krajowe i międzynarodowe oraz został ukraińskim kandydatem do Oscara. Oprócz podjęcia uniwersalnej tematyki religijnej i relacji rodzinnych, film pokazał węzeł tożsamościowy tatarsko-ukraiński.

Podobną rolę jak Sejtablajew w kinematografii, w ukraińskiej muzyce odgrywa Dżamała, pochodząca z rodziny tatarsko-ormiańskiej krymska Tatarka, najbardziej znana i nagradzana znakomita ukraińska piosenkarka. W swoich kompozycjach porusza też najboleśniejse tematy w ukraińskiej i tatarskiej

historii. W 2014 roku nagrała piosenkę *Czemu?* do poświęconego Wielkiemu Głodowi filmu *Przewodnik*, gdzie zagrała główną rolę żeńską. W 2016 roku Dżamała stała się dla Ukraińców bohaterką narodową, gdy wygrała festiwal Eurowizji, podczas którego zaśpiewała piosenkę *1944* o deportacji krymskich Tatarów. W głosowaniu Dżamała pokonała rosyjskiego piosenkarza dzięki olbrzymiej mobilizacji Ukraińców głosujących smsami na jej utwór.

Podsumowanie i prognoza

Współczesna Ukraina wyróżnia się pozytywnie na tle wielu krajów europejskich wyraźną nadreprezentacją w elitach politycznych, kulturalnych, medialnych i biznesowych przedstawicieli mniejszości narodowych, osób zróżnicowanego pochodzenia etnicznego i imigranckiego. Mieli oni wielki wkład w historię niepodległej Ukrainy, zarówno pozytywny, jak i czasami negatywny. Atak Rosji w 2014 roku był najtrudniejszym egzaminem dla obywatelskiej i wielokulturowej tożsamości Ukrainy. Rosji nie udało się jej rozbić, mimo iż grała kartą prorosyjskiego separatyzmu wobec etnicznych Rosjan i rosyjskojęzycznej ludności. Powiodło się to jedynie w części Donbasu i na Krymie.

Nie oznacza to jednak, że proces budowy narodowej inkluzyjnej tożsamości obywatelskiej w Ukrainie jest zakończony. Całkiem sporo rosyjskojęzycznych mieszkańców, a szczególnie Rosjan na wschodzie kraju, nadal ma zasadniczo odmienne od większości mieszkańców Ukrainy poglądy na fundamentalne kwestie tożsamościowe, co czyni ich bliższymi Moskwie niż Kijowowi. Jednak perspektywy zmiany ich nastawienia i dalszego umocnienia się wśród nich identyfikacji z ich ojczyzną wyglądają dość dobrze. Badania socjologiczne pokazują bowiem, że młodzi rosyjskojęzyczni mieszkańcy Ukrainy znacznie bardziej utożsamiają się z Ukrainą niż ludzie starsi. Z pewnością wielokulturowy charakter elit ukraińskich i rozwój obywatelskiej tożsamości narodowej mogą znacznie ułatwić proces integracji tej części ludności rosyjskojęzycznej.

Adam Balcer – dyrektor programowy Kolegium Europy Wschodniej, *national researcher* w Europejskiej Radzie Spraw Zagranicznych (ECFR), wykładowca Studium Europy Wschodniej UW. Autor trzech książek, licznych raportów i artykułów.

Fundacja im. Stefana Batorego

Sapieżyńska 10a
00-215 Warszawa
tel. (48-22) 536 02 00
fax (48-22) 536 02 20
batory@batory.org.pl
www.batory.org.pl

Teksty udostępniane na licencji Creative Commons. Uznanie autorstwa na tych samych warunkach
3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

Redakcja: Izabella Sariusz-Skąpska
Autorem loga Ukraina 30 PL jest Andrij Fil
Warszawa 2021
ISBN 978-83-66543-96-6